

FORSVAR FOR NATUREN

TILLÆG TIL DRIFTS- OG PLEJEPLAN FOR:

DEPOT **JERUP**, **FINDERUP** ØVELSESPADS, **UNDERSTED** NORD,
RADIOANLÆG **RISHØJ**, **AFLANDSHAGE**, **SØDRINGKÆR** SKYDE-
TERRÆN, **SØGÅRDLEJREN**, **VARDE** ØVELSESPADS, **ÅLBÆK**
SKYDETERRÆN, **REGAN** VEST

Titel: Tillæg til drifts- og plejeplan for
Depot Jerup
Finderup Øvelsesplads
Understed Nord
Radioanlæg Rishøj
Aflandshage
Sødringkær Skydeterræn
Søgårdlejren
Varde Øvelsesplads
Ålbæk Skydeterræn
Regan Vest

Udgivet af: Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse
2016

Udarbejdelse: FOD, biolog Niels Kanstrup.

Kvalitetssikring: Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, Henrik Olsen og Kirsten Plesner Thomsen

Godkendelse: Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse

Fotos: Michael Sand og FOD.

**Layout og
produktion:** Rosendahls a/s.

ISBN: 978-87-92898-82-1

Internetversion: Tillægget kan findes i elektronisk format på www.Forsvarsministeriet.dk/FBE.

INDHOLD

1. RESUMÉ	7
2. INDLEDNING	8
2.1 International naturbeskyttelse på Forsvarsministeriets terræner	8
2.2 Tillæg til drifts- og plejeplaner	10
2.3 Samlet tillæg for aktuelle terræner	11
3. DEPOT JERUP	13
3.1 Natura 2000-værdier	13
3.2 Målsætning	14
3.3 Indsats i planperioden 2012-2015.	14
3.4 Indsats i planperioden 2016-2021	14
4. FINDERUP ØVELSESPLADS	15
4.1 Natura 2000-værdier	16
4.2 Målsætning	18
4.3 Indsats i planperioden 2012-2015.	18
4.4 Indsats i planperioden 2016-2021	18
5. UNDERSTED NORD	19
5.1 Natura 2000-værdier	20
5.2 Målsætning	21
5.3 Indsats i planperioden 2012-2015.	21
5.4 Indsats i planperioden 2016-2021	21
6. RADIOANLÆG RISHØJ	22
6.1 Natura 2000-værdier	22
6.2 Målsætning	22
6.3 Indsats i planperioden 2012-2015.	22
6.4 Indsats i planperioden 2016-2021	22
7. AFLANDSHAGE	25
7.1 Natura 2000-værdier	26
7.2 Målsætning	27
7.3 Indsats i planperioden 2012-2015.	28
7.4 Indsats i planperioden 2016-2021	28
8. SØDRINGKÆR SKYDETERRÆN	29
8.1 Indsats i planperioden 2012-2015	29
8.2 Indsats i planperioden 2016-2021	29
9. SØGÅRDLEJREN.	30
9.1 Natura 2000-værdier	30
9.2 Målsætning	32
9.3 Indsats i planperioden 2012-2015.	33
9.4 Indsats i planperioden 2016-2021	33

10. VARDE ØVELSESPLADS	34
10.1 Natura 2000-værdier	34
10.2 Målsætning	37
10.3 Indsats i planperioden 2012-2015	37
10.4 Indsats i planperioden 2016-2021	37
11. ÅLBÆK SKYDETERRÆN	38
11.1 Natura 2000-værdier	38
11.2 Målsætning	38
11.3 Indsats i planperioden 2012-2015	38
11.4 Indsats i planperioden 2016-2021	38
12. REGAN VEST	40
12.1 Natura 2000-værdier	40
12.2 Målsætning	41
12.3 Indsats i planperioden 2012-2015	41
12.4 Indsats i planperioden 2016-2021	41
13. REFERENCER	42

1. RESUMÉ

Forsvarsministeriet ejer og bruger en række skyde- og øvelsesterræner landet over. Samlet er ca. 16.000 ha af disse områder udpeget som Natura 2000-områder. Områderne er dermed underlagt de statslige Natura 2000-planer og målsætningen og indsatsprogrammet heri. Forsvarsministeriet varetager selv planlægningen for de største arealer, hvilket sker gennem drifts- og plejeplaner eller tillæg til eksisterende planer. For en række mindre terræner har Forsvarsministeriet overdraget Natura 2000-planlægningen til den stedlige kommune.

Nærværende tillæg til drifts- og plejeplaner gælder Natura 2000-planlægningen for følgende ti af Forsvarsministeriets terræner: Depot Jerup, Finderup Øvelsesplads, Understed Nord, Radioanlæg Rishøj, Aflandshage, Sødringkær Skydeterræn, Søgårdlejren, Varde Øvelsesplads, Ålbæk Skydeterræn og Regan Vest.

Tillægget beskriver indledningsvist den internationale naturbeskyttelse på Forsvarsministeriets arealer og den konkrete planlægning, som ministeriet gennemfører for at leve op til de internationale forpligtelser. Her anvendes drifts- og plejeplaner eller tillæg hertil.

For de terræner, der er omfattet af nærværende samlede tillæg, er der udarbejdet individuelle drifts- og ple-

jeplaner eller tillæg hertil for første planperiode. Fælles for de ti terræner er, at kravene til Natura 2000-planlægningen for anden planperiode (2016-2021) er uændrede eller næsten uændrede i forhold til første planperiode. Det samlede tillæg har derfor til formål, at planlægningen for det pågældende Natura 2000-område sker på et ressourceeffektivt og formelt besluttet grundlag. Natura 2000-resuméet for hvert terræn, som indstilles til kommunen, er Forsvarsministeriets bidrag til den kommunale handleplan for anden planperiode.

For hvert af de pågældende terræner gennemgås overordnet Forsvarsministeriets Natura 2000-forpligtelser vurderet ud fra ministeriets andel af areal, naturtyper og arter. Forsvarsministeriets målsætning for Natura 2000-værdierne beskrives på et strategisk, taktisk og operationelt niveau. Endelig gennemgås den hidtidige Natura 2000-indsats og i forlængelse af dette indsatsen i den kommende planperiode.

Tillægget gælder alene Natura 2000-indsatsen. Med hensyn til øvrige mål rettet mod militære aktiviteter, naturbeskyttelse og publikumshensyn henvises til gældende drifts- og plejeplaner eller tillæg gældende for de enkelte terræner.

2. INDLEDNING

Afsnittet omhandler Forsvarsministeriets implementering af Natura 2000-planlægningen igennem drifts- og plejeplaner eller tillæg til disse. Heri beskrives planprocessen samt planlægningens formål, målgruppe og omfang. Endelig indeholder afsnittet en introduktion til Natura 2000-planlægningen for flere af Forsvarsministeriets terræner, hvor der er kun er sket meget små eller ingen ændringer i kortlægningen af naturtyper eller levesteder for arter på udpegningsgrundlaget omfattede de arealer, der har et arealmæssigt overlap med Natura 2000-områder. Dette gælder Depot Jerup, Finderup Øvelsesplads, Understed Nord, Radioanlæg Rishøj, Aflandshage, Sødringkær Skydeterren, Søgårdlejren, Varde Øvelsesplads, Ålbæk Skydeterren og Regan Vest.

2.1 International naturbeskyttelse på Forsvarsministeriets terræner

Forsvarsministeriet er som dansk myndighed direkte forpligtet af den internationale lovgivning på naturbe-

skyttelsesområdet, herunder reglerne i EU's direktiver, hvoraf Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 og Habitatdirektivet fra 1992 spiller en central rolle i beskyttelse og bevarelse af biodiversiteten. Forsvarsministeriets

skyde- og øvelsesterræner udgør ca. 33.000 ha, hvoraf ca. halvdelen er udpeget som Natura 2000-område. Af dette areal udgør over halvdelen egentligt udpegede naturtyper, hvor det særligt er de lysåbne, våde og næringsfattige typer, Forsvarsministeriet råder over og forvalter. Mange af disse er i dag generelt truede som følge af fragmentering, næringsstofpåvirkning, tilgroning m.v., og tilsvarende er mange af de arter, som er tilknyttet naturtyperne, beskyttelseskrævende. Forsvarsministeriet har dermed en forpligtelse til at iværksætte en aktiv forvaltning og plejeindsats, der sikrer naturtyper og arter i en gunstig bevaringsstatus, og samtidig tilgode dese krav, der stilles til Forsvarsministeriets terræner som uddannelsessteder for militære enheder.

2.1.1

Danmark har som en del af implementeringen af international naturbeskyttelseslovgivning besluttet at gennemføre særlig planlægning for områder udpeget efter EU's Habitatdirektiv og Fuglebeskyttelsesdirektiv samt Ramsarkonventionen, de såkaldte Natura 2000-områder. Områderne er udpeget for at bevare naturtyper og levesteder for vilde plante- og dyrearter, som er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene. Naturtyperne og arterne repræsenterer vigtige, bevaringsværdige dele af europæisk natur.

For hvert Natura 2000-område udarbejdes jf. Miljømålsloven statslige *Natura 2000-planer*, som på grundlag af en basisanalyse fastlægger en målsætning og et indsatsprogram for området. Begge er bindende. Den første Natura 2000-plan omfattede perioden 2009-2015. Denne plan er afløst af den anden Natura 2000-plan, der gælder perioden 2016-2021, og som er vedtaget april 2016. For fredskovspligtige skove er planperioden 12 år, og for disse foreligger således først en ny plan i 2022.

Efter den endelige vedtagelse af Natura 2000-planerne udarbejder kommunerne en handleplan for, hvordan de vil realisere indsatsen. Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning (SVANA) varetager planlægningen for skovnaturtyper og marine områder. For offentligt ejede arealer kan den offentlige lodsejer gennem fx. drifts- og plejeplaner selv forestå Natura 2000-planlægningen.

2.1.2 Natura 2000-planlægning på Forsvarsministeriets arealer

Ca. 60 af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner, heraf 20 større skyde- og øvelsesområder, indgår i større eller mindre omfang i Natura 2000-netværket. Således skal Forsvarsministeriets nuværende aktiviteter, herunder både militære aktiviteter og de driftsmæssige aktiviteter, der resulterer i en given naturtilstand, vurderes i forhold til den statslige planlægning. På dette grundlag skal Forsvarsministeriet gennemføre passende foranstaltninger med henblik på at undgå forringelse af beskyttede naturtyper og levesteder for arter. Ydermere skal Forsvarsministeriet træffe passende foranstaltninger med henblik på at undgå forstyrrelse af de arter, for hvilke områderne er udpeget, for så vidt disse forstyrrelser har betydelige konsekvenser for opnåelse af bevaringsmålsætningen for de beskyttede arter. Den generelle bevaringsmålsætning for Natura 2000-områderne er at sikre eller genoprette en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for at beskytte.

Forsvarsministeriet anvender Natura 2000-planerne i vurderingen af indsatsen i plejeplanerne. Natura 2000-planerne, der er udarbejdet af Naturstyrelsen på grundlag af basisanalyser, identificerer trusler, der i planerne angives *som aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirkning vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus*. Forsvarsministeriet opfatter Natura 2000-planerne som "screeninger", der identificerer alle aktuelle trusler. Ud fra dette vurderer Forsvarsministeriet mulighederne for at bidrage med en relevant indsats og gennemfører igennem sin planlægning konkrete aktiviteter, der kan imødegå de oplistede trusler.

Siden 1991 er der for 44 af Forsvarsministeriets terræner udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at opnå en tilfredsstillende balance mellem behovet for nødvendig uddannelse og træning af enheder under realistiske vilkår og hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser. For 19 af de terræner, der har Natura 2000-udpegninger, foreligger der drifts- og plejeplaner.

Drifts- og plejeplanerne anvendes som redskab til opfyldelse af Forsvarsministeriets forpligtelse til planlægning inden for Natura 2000-områderne og andre aspekter af implementering af international naturbeskyttelseslovgivning. Teknisk sker dette ved, at Forsvarsministeriet indarbejder Natura 2000-planlægningen i drifts- og plejeplanerne på lige fod med øvrige formelle forskrifter, hvilket vil ske i forbindelse med den løbende revision af eksisterende drifts- og plejeplaner eller ved udarbejdelse af nye. I tilfælde, hvor der foreligger relativt nye drifts- og plejeplaner, vil Natura 2000-planlægningen sikres gennem tillæg til disse. På lejede arealer tager udlejer eller kommunen initiativ til Natura 2000-planlægningen. Forsvarsministeriet vil her være en central samarbejdspartner. For en række af Forsvarsministeriets små arealer, fx. fyr, udkigsstationer eller depoter, er Natura 2000-planlægningen overdraget til kommunen i samarbejde med Forsvarsministeriets lokale repræsentation. Nærværende plantillæg er et samlet tillæg for en række terræner, hvor der, i terrænerne inden for de respektive Natura 2000 områder og siden første planperiode, kun er sket meget små eller ingen ændringer i kortlægningen af naturtyper og levesteder for arter på udpegningsgrundlaget. Tillægget dækker følgende ti terræner - **Depot Jerup, Finderup Øvelsesplads, Understed Nord, Radioanlæg Rishøj, Aflandshage, Sødringkær Skydeterren, Søgårdlejren, Varde Øvelsesplads, Ålbæk Skydeterren og Regan Vest.**

2.2 Tillæg til drifts- og plejeplaner

Tillæg til drifts- og plejeplaner beskrives mere detaljeret i det følgende.

2.2.1 Formål og målgruppe

Formålet med tillæg svarer til formålet med "moder"-drifts- og plejeplanerne, der er at **sikre et bindende dokument**, der

- beskriver de militære, naturbeskyttelses- og driftsmæssige **målsætninger**, der knytter sig til et givet terræn,
- fremlægger en **status** for terrænets værdier og anvendelse,

- foretager en **analyse** af, hvordan målsætningerne bedst tilgodeses og forenes, herunder en evaluering af den hidtidige indsats,
- opstiller **langsigtete visioner, driftsmodeller** og konkrete **aktiviteter** for forvaltningen i den pågældende planperiode, og
- sikrer **ejerskab** blandt såvel interne som eksterne bidragsydere igennem inddragelse i tilblivelsesprocessen.

Den primære målgruppe for drifts- og plejeplaner og tillæg er **den stedlige, forvaltende militære myndighed**, der har ansvaret for den daglige drift af terrænet og implementering af drifts- og plejeplaner, samt **de militære brugere**. Hertil kommer øvrige myndigheder, frem for alt kommunen, som med planerne opnår et solidt og veldokumenteret udgangspunkt for administrationen af lovgivning på terrænerne, særligt lovgivning om planlægning, miljømål, naturbeskyttelse og vandløb. Endelig er planerne rettet mod **befolkningen**, herunder ikke mindst lokale interessenter, der ønsker at anvende terrænerne til fritidsformål. Planerne er nærmere beskrevet i Bestemmelse for drifts- og plejeplaner (FBE, 2011).

I tilfælde, hvor drifts- og plejeplanen for et terræn er relativt nyt, kan tillæg beskrive status, analyse, visioner og driftsmodeller alene i resumé og med henvisning. Aktivitetsafsnittet i tillæg kan supplere aktiviteter i den gældende drifts- og plejeplan, eller erstatte disse, hvis det evalueres, at en stor del af aktiviteterne er gennemført, og det skønnes, at et revideret sæt af aktiviteter vil gøre implementeringen mere operationel.

2.2.2 Proces for plantillæg

Drifts- og plejeplaner og tillæg hertil for Forsvarsministeriets terræner udarbejdes af ministeriet med inddragelse af de militære brugere og relevante eksterne interessenter, herunder især kommunerne, Naturstyrelsen, centrale interesseorganisationer samt relevante nabo-lodsejere. Da nærværende tillæg kun indbefatter meget små driftsændringer, er det af ressourcemæssige hensyn alene sendt til efterretning til de militære brugere. Plantillægget har derfor ikke været genstand for en egentlig høring.

2.2.3 Omfang af tillæg til drifts- og plejeplaner

Tillæg har normalt som hovedsigte at implementere forpligtelser i forhold til Natura 2000-planerne og vil derfor primært være rettet mod planlægning på de arealer, der på det enkelte terræn ligger inden for et Natura 2000-område, og hvor der ikke allerede er iværksat en hensigtsmæssig indsats til opfyldelse af Natura 2000-målene. Tillægget omfatter de aktiviteter, der har relevans i forhold til trusler, indsatsprogram og mulige virkemidler beskrevet i den gældende Natura 2000-plan, og hvor Forsvarsministeriet som myndighed er forpligtet

til at gennemføre en aktiv indsats, der sikrer en gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter.

Tillæg kan desuden omfatte en række yderligere temaer, som siden vedtagelse af drifts- og plejeplanen eller tidligere tillæg hertil har vist sig aktuelle i forhold til planlægningen, herunder aktiviteter og projekter til at udvikle den militære anvendelse af områderne.

2.3 Samlet tillæg for aktuelle terræner

For en række terræner, hvor Forsvarsministeriet hidtil

Navn	Drifts- og plejeplan - periode	Planlægningsgrundlag for Natura 2000. Første planperiode	Periode for tillæg til Natura 2000. Anden planperiode	Kommune	Natura 2000-område	Terrænets areal i Natura 2000 [ha]
Depot Jerup	2012-2126	Drifts- og plejeplan	2016-2021	Frederikshavn	Nr. 3. Jerup Hede, Råbjerg og Tolshave Mose	14
Finderup Øvelsesplads	2008-2022	Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2015	2016-2021	Viborg	Nr. 37. Rosborg Sø	74
Understed Nord	2012-2126	Drifts- og plejeplan	2016-2021	Frederikshavn	Nr. 8. Åsted Ådal, Bangsbo Ådal og omkringliggende overdrevsområder.	14
Radioanlæg Rishøj	2012-2026	Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2015	2016-2021	Frederikshavn	Nr. 8. Åsted Ådal, Bangsbo Ådal og omkringliggende overdrevsområder.	9
Aflandshage	2012-2026	Drifts- og plejeplan	2016-2021	Dragør	Nr. 143. Vestamager og havet syd for	69
Sødringkær Skydeterræn	2005-2019	Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2015	2016-2019	Randers	Nr. 14. Ålborg Bugt, Randers Fjord og Mariager Fjord	15
Søgårdlejren	2005-2019	Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2015	2016-2019	Aabenraa	Nr. 95. Hostrup Sø, Asserholm Mose og Feldsted Vestermark	462
Varde Øvelsesplads	2003-2018	Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2015	2016-2018	Varde og Esbjerg	Nr. 89. Vadehavet - Alslev Ådal, hvoraf ca. 190 ha ejes	190
Ålbæk Skydeterræn	2005-2019	Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2015	2016-2019	Tønder	Nr. 89 – Vadehavet - Vadehavet	5
Regan Vest	2012-2026	Drifts- og plejeplan	2016-2021	Rebild	Nr. 18. Rold Skov Lindborg Å og Madum Sø.	4,7

Tabel 2.1. Oversigt og planlægningsgrundlag for de ti terræner, som det samlede tillæg vedrører. Planperioden vil normalt være sammenfaldende med gældende Natura 2000-plan (2016-2021), dog med udløb senest ved udløb af gældende drifts- og plejeplan.

selv har varetaget Natura 2000-planlægningen, er der sket meget små (eller ingen) ændringer i kortlægning af naturtyper eller levesteder for arter på udpegningsgrundlaget. Frem for at udarbejde separate tillæg for hvert af disse terræner, er det vurderet, at det formelle grundlag for planlægningen i anden Natura 2000 planperiode vil kunne sikres alene ved et samlet tillæg dækkende samtlige terræner. Det nærværende samlede tillæg omfatter derfor planlægningen for følgende terræner: Depot Jerup, Finderup Øvelsesplads, Understed Nord, Radioanlæg Rishøj, Aflandshage, Sødringkær Skydeterræn, Søgårdlejren, Varde Øvelsesplads, Ålbæk Skydeterræn, Regan Vest. De tilhørende Natura 2000-områder, kommuner m.v. fremgår af Tabel 2.1.

Der er tale om terræner, hvor Forsvarsministeriet selv hidtil har varetaget Natura 2000-planlægningen, og hvor der er sket meget små (eller ingen) ændringer i kortlægning af naturtyper eller levesteder for arter på udpegningsgrundlaget. Hermed er det vurderet, at det formelle grundlag for planlægningen i anden Natura 2000 planperiode vil kunne sikres alene ved et samlet tillæg for disse terræner frem for udarbejdelse af separate tillæg for alle.

Af tabel 2.1 fremgår planlægningsgrundlaget for den hidtidige Natura 2000-indsats og den tilhørende periode for anden Natura 2000-planperiode. Det fremgår heraf, at den gældende planlægning på fire terræner udløber i løbet af anden Natura 2000-planperiode. Dette vil afhjælpes med gennemførelse af nye drifts- og plejeplaner eller øvrige foranstaltninger beskrevet under hvert terræn (afsnit 3). Tabellen viser desuden de kommuner og Natura 2000-områder, som planlægningen vedrører. Med undtagelse af Aflandshage er alle terræner beliggende i Jylland.

Fælles for terrænerne er, at kravene til Natura 2000-planlægningen for anden planperiode (2016-2021) er uændrede eller næsten uændrede i forhold til første planperiode. For første planperiode er der for terrænerne udarbejdet individuelle drifts- og plejeplaner eller tillæg hertil. Med udarbejdelsen af det samlede tillæg sikres, på et ressourceeffektivt grundlag, en formelt besluttet

planlægning for anden planperiode. Forsvarsministeriets bidrag til den kommunale handleplan indstilles derfor til kommunen som et Natura 2000-resumé for hvert enkelt terræn inden for det pågældende Natura 2000-område.

For hvert af terrænerne gennemgås i afsnit 3 Forsvarsministeriets Natura 2000-forpligtelser vurderet ud fra ministeriets andel af areal, naturtyper og arter. Ministeriets målsætning for Natura 2000-værdierne beskrives på et strategisk, taktisk og operationelt niveau. Det strategiske niveau er enslydende for alle områder i tillægget, og er formuleret som følgende: *Forsvaret bidrager i videst mulig omfang til sikring af den økologiske integritet i delområdet. Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus. For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose, skal udviklingen i areal og tilstand være stabil eller i fremgang. For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III -V og/eller ugunstig prognose, skal udviklingen i natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstandsklasse I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.* De individuelle taktiske og operationelle mål fremgår af gennemgangen i afsnit 3.

Som den mest aktivitetsorienterede del gennemgås den hidtidige Natura 2000-indsats og i forlængelse af dette, indsatsen i den kommende planperiode, herunder forhold, der som følge af ændrede krav i den nye Natura 2000-plan evt. påkræver en fornyet målsætning og indsats. Dette skal skabe grundlag for at konkretisere indsatsen i det resumé, som Forsvarsministeriet indberetter til de relevante kommuner.

Dette tillæg gælder alene Natura 2000-indsatsen. Med hensyn til øvrige mål rettet mod militære aktiviteter, naturbeskyttelse og publikumshensyn henvises til gældende drifts- og plejeplaner eller tillæg til disse. Der er adgang til alle de grundlæggende planlægningsværktøjer her: <http://www2.forsvaret.dk/temaer/groenneetablissementer/drifts-%20og%20plejeplaner/Pages/default.aspx>.

De ti terræner gennemgås i de følgende afsnit.

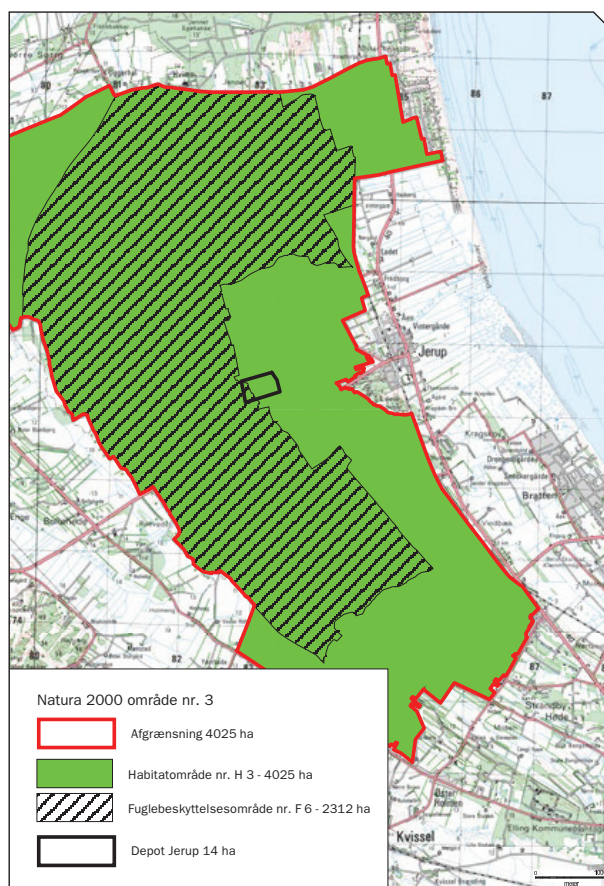
3. DEPOT JERUP

Forsvarsministeriets arealer på Depot Jerup omfatter i alt ca. 14 hektar. Heraf er knap en tredjedel skovbevokset og resten udgøres af lysåbne naturarealer. Området forvaltes efter drifts- og plejeplan for Depot Jerup 2012-2026. Planen fastsætter som et grundlæggende mål at bevare terrænet som en velfungerende lokalitet for opfyldelse af Forsvarsministeriets militære behov herunder som depotområde samt i begrænset omfang til mindre militære øvelser. Målene for naturbeskyttelse sættes højt. De er affødt af Depot Jerups naturværdier, herunder både nationalt og internationalt beskyttede og prioriterede naturtyper og arter, hvor Natura 2000-målsætningerne spiller en særlig rolle. Ydermere er der tilknyttet rekreative interesser.

Drifts- og plejeplanen giver en detaljeret status for forholdene på Depot Jerup, herunder ejendoms- og matrikelforhold, forvaltning, historie, arealanvendelse, naturværdier samt publikumshåndtering. Blandt de største udfordringer for forvaltningen af arealerne ved Depot Jerup er sikring af den lysåbne natur. Tilgroning med vedplanter og græsser er en konstant trussel for de lysåbne naturtyper. Der gennemføres derfor en indsats – ved primært rydning, der skaber en kontinuerlig strukturforbedrende forvaltning af naturarealerne, for herved at sikre arealerne i gunstig bevaringsstatus. Der er tale om engangsindgreb med opfølgende naturpleje blandt andet i form af afgræsning. Sikring af lysåbne naturtyper vil også være kernen i den fremtidige plejeindsats.

3.1 Natura 2000-værdier

Depot Jerup er beliggende i Natura 2000-område nr. 3. Jerup Hede, Råbjerg og Tolshave Mose. Der er et arealmæssigt overlap på 14 ha (se Figur 3.1).

Figur 3.1. Depot Jerup ligger midt i Natura 2000-området.

De habitatnaturtyper på Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, der er repræsenteret på Depot Jerup, fremgår af Tabel 3.1.

Tabel 3.1. Habitatnaturtyper på Depot Jerup med fordeling på areal og Forsvarsministeriets procentuelle andel af det samlede areal i Natura 2000-området.

Naturtype	Areal [ha]	Forsvarsministeriets andel [%]
*Klithede	2,2	2,3
Søbred med småurter	0,1	<1
Tidvis våd eng	2,5	<1
Tør hede	1,6	<1
Våd hede	0,3	<1

Naturtypernes naturtilstand ses af Figur 3.2. De tørre og lysåbne naturtyper er i moderat tilstand.

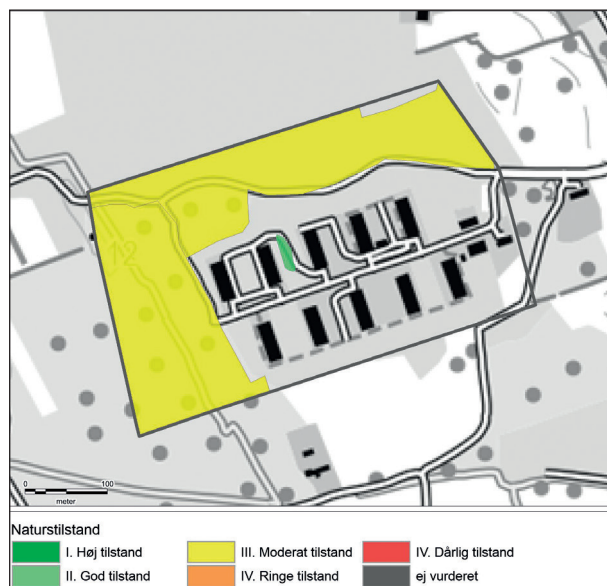
Arter på habitat- og fuglebeskyttelsesområdernes udpegningsgrundlag skønnes kun i mindre grad at have relevans for forvaltningen af arealerne på Depot Jerup. Således indgår naturarealerne på Depot Jerup som et delområde i potentielle levesteder for trane, rødrygget tornskade og hedepletvinge. Grundet det begrænsede arealmæssige omfang vurderes arealerne ikke at kunne udgøre selvstændige levesteder for de pågældende arter.

3.2 Målsætning

Depot Jerups andel af de udpegede naturtyper og arter er næsten uændret i forhold til første planperiode. De gældende mål videreføres derfor til anden planperiode justeret efter de mål, der er opstillet i den nye Natura 2000-plan. Der fastsættes følgende:

Taktisk mål: De kortlagte naturtyper målsættes til naturtilstandsklasse II (=god).

Operationelt mål: De tørre, lysåbne naturtyper plejes ved opfølgning på rydning og ved nedskæring af fremspirende vedplanteopvækst efter behov. Mulig iværksættelse af græsning analyseres.

Figur 3.2. Den geografiske kortlægning og naturtilstanden for kortlagte naturtyper. Udbredelsen af de enkelte naturtyper er ikke vist, da nogle forekommer på meget små arealer, og da der i nogle tilfælde kan være kortlagt flere beslægtede naturtyper inden for samme polygon (mosaikforekomster).

3.3 Indsats i planperioden 2012-2015

Tilladelse til planlagt rydning er givet i 2015.

3.4 Indsats i planperioden 2016-2021

- Den planlagte rydning på 5,7 ha hedeareal gennemføres i 2016. Rydningen vil suppleres af opfølgende rydning af fremspirende trævækst efter behov. Dette sker på samme areal. Med hensyn til indsatsen i de specifikke delområder (ID'er) henvises til drifts- og plejeplanen for Depot Jerup.
- Muligheden for græsning på hele terrænet samordnet med græsning på naboarealer, og iværksættelse inden for planperioden afklares.

4. FINDERUP ØVELSESPLADS

Forsvarsministeriets arealer på Finderup Øvelsesplads omfatter i alt ca. 1.068 ha. Den vestlige del af øvelsespladsen udgøres af Natura 2000-området Rosborg Sø. Størstedelen af Natura 2000-området er beliggende på ministeriets arealer (ca. 74 ha). Nogle af de vigtigste habitatnaturtyper i Natura 2000-området er rigkær, hængesæk og kildevæld. Området forvaltes efter tillæg 2012-2015 til drifts- og plejeplan for Finderup Øvelsesplads (2008-2022). Tillægget fastsætter som et grundlæggende mål at bevare terrænet som en velfungerende lokalitet for opfyldelse af Forsvarsministeriets militære behov. Rosborg Sø spiller i den sammenhæng en ubetydelig rolle. Målene for naturbeskyttelse sættes højt. De er affødt af terrænets naturværdier, herunder både nationalt og internationalt beskyttede og prioriterede naturtyper og arter, hvor Natura 2000-målsætningerne

spiller en særlig rolle. Ydermere er der tilknyttet rekreative interesser.

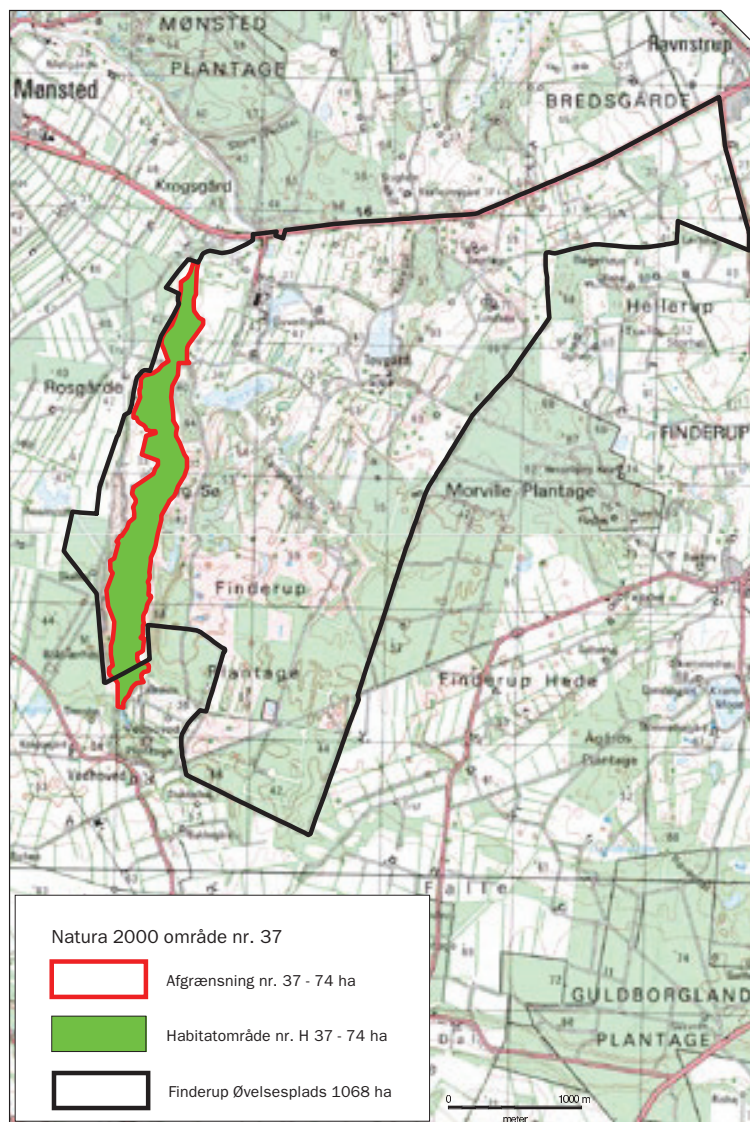
Drifts- og plejeplanen og tillægget hertil giver en detaljeret status for forholdene på Finderup Øvelsesplads, herunder ejendoms- og matrikelforhold, forvaltning, historie, arealanvendelse, naturværdier samt publikums håndtering. For så vidt angår Rosborg Sø er de største udfordringer for forvaltningen af arealerne sikring af den lysåbne natur. Tilgroning med vedplanter og græsser, næringstilførsel og fragmentering er en konstant trussel for de lysåbne naturtyper. For at sikre naturarealerne i gunstig bevaringsstatus, gennemføres derfor en indsats, ved primært vedgræsning, som skaber en kontinuerlig strukturforbedrende forvaltning af naturarealerne.

4.1 Natura 2000-værdier

Finderup Øvelsesplads er beliggende i sammenhæng med Natura 2000-område nr. 37. Rosborg Sø. Der er et arealmæssigt overlap på 74 ha (se Figur 4.1).

De habitatnaturtyper på Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, der er repræsenteret på Finderup Øvelsesplads, fremgår af Tabel 4.2.

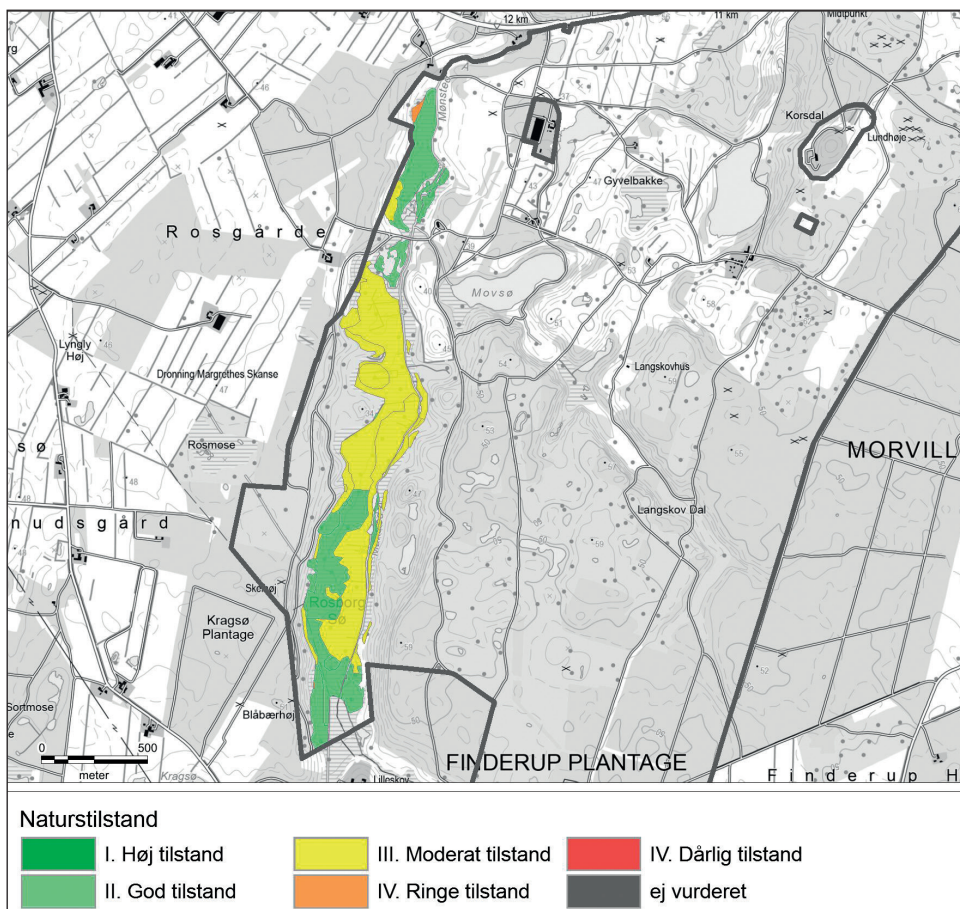
Figur 4.1. Beliggenheden af Finderup Øvelsesplads i forhold til det samlede Natura 2000-område.

Naturtype	Areal [ha]	Forsvarsministeriets andel [%]
Næringsrig Sø	1,7	Anslået 80
Vandløb		
Tør hede	0,4	100
Surt overdrev	2,3	100
Urtebræmme		
Hængesæk	19,4	100
Kildevæld	5,9	100
Rigkær	28,6	100

Tabel 4.2. Habitatnaturtyper på Finderup Øvelsesplads (Rosborg Sø) med fordeling på areal og Forsvarsministeriets procentuelle andel af det samlede areal i Natura 2000-området.

Naturtypernes naturtilstand ses af Figur 4.2.

Der er følgende arter på udpegningsgrundlaget for habitatområdet: Kildevældsvindelsnegl, bæklampret, odder, blank seglmos og gul stenbræk. Gul stenbræk findes i et stort kildevæld i den vestlige del af området. Antallet af blomsterstande er svingende fra år til år. I de seneste seks år har antallet af blomsterstande varieret mellem 1.594 og 2.810 stk. I juli 2016 blev antallet opgjort til 1.735. Bestandens voksested er under tilgroning af næb-star og pil. Bestanden trues desuden af en gradvis forøgelse i tykkelsen af førnelaget. Dyrene, der græsser i området, færdes kun periodevis på selve vældpuden, hvor planterne vokser. Bæklampret og odder er i forbindelse med det nationale overvågningsprogram i perioden 2004- 2012 ikke registreret inden for området. Det er derfor ikke muligt at udtale sig om arternes forekomst og bestandsudvikling.

Figur 4.2. Den geografiske kortlægning og naturtilstanden for de kortlagte naturtyper i Rosborg Sø. Udbredelsen af de enkelte naturtyper er ikke vist, da nogle forekommer på meget små arealer, og da der i nogle tilfælde kan være kortlagt flere, beslægtede naturtyper inden for samme polygon (mosaikforekomster).

4.2 Målsætning

Finderup Øvelsesplads andel af de udpegede naturtyper og arter er næsten uændret i forhold til første planperiode. De gældende mål videreføres derfor til anden planperiode justeret efter de mål, der er opstillet i den nye Natura 2000-plan. Der fastsættes følgende:

Taktisk mål:

- Næringsrig sø skal bevares i gunstig bevaringsstatus og forekomme i området med det samme areal, som tilfældet er i dag.
- Tør hede, surt overdrev, hængesæk, kildevæld og rigkær, alle med ugunstig prognose, skal gives høj prioritet ved at imødegå den tiltagende tilgroning og sikre, at det samlede areal med naturtypen øges.
- Urtebræmme med ukendt prognose: Arealet skal være mindst det samme som i dag, og bevaringsstatus skal være gunstig.
- Kildevældsvindelsnegl, gul stenbræk og blank seglmos, alle med ugunstig prognose, prioriteres højt ved at sikre deres levesteder og imødegå den tiltagende tilgroning og fragmentering af deres levesteder.

- Bækklampret (gunstig prognose) og odder (gunstig prognose) skal også fremover sikres egnede levesteder og livsvilkår i Rosborg Sø området, herunder uforstyrrede levesteder samt tilfredsstillende fouragerings- og vandringmuligheder.
- Operationelt mål: De lysåbne naturtyper plejes ved fortsat græsning.

4.3 Indsats i planperioden 2012-2015

Der er i 2012 gennemført græsning af hele Rosborg Sø, samlet ca. 80 ha. Græsning vurderes at være effektiv, men har arealmæssigt varierende påvirkning.

4.4 Indsats i planperioden 2016-2021

- Græsning opretholdes på ca. 80 ha. Effektiviteten af græsning analyseres senest i 2017. Græsningsintensitet og arealmæssig påvirkning m.v. justeres.
- Der planlægges med rydning af ca. 10 ha, hvoraf en mindre del er beliggende i Natura 2000-området.

5. UNDERSTED NORD

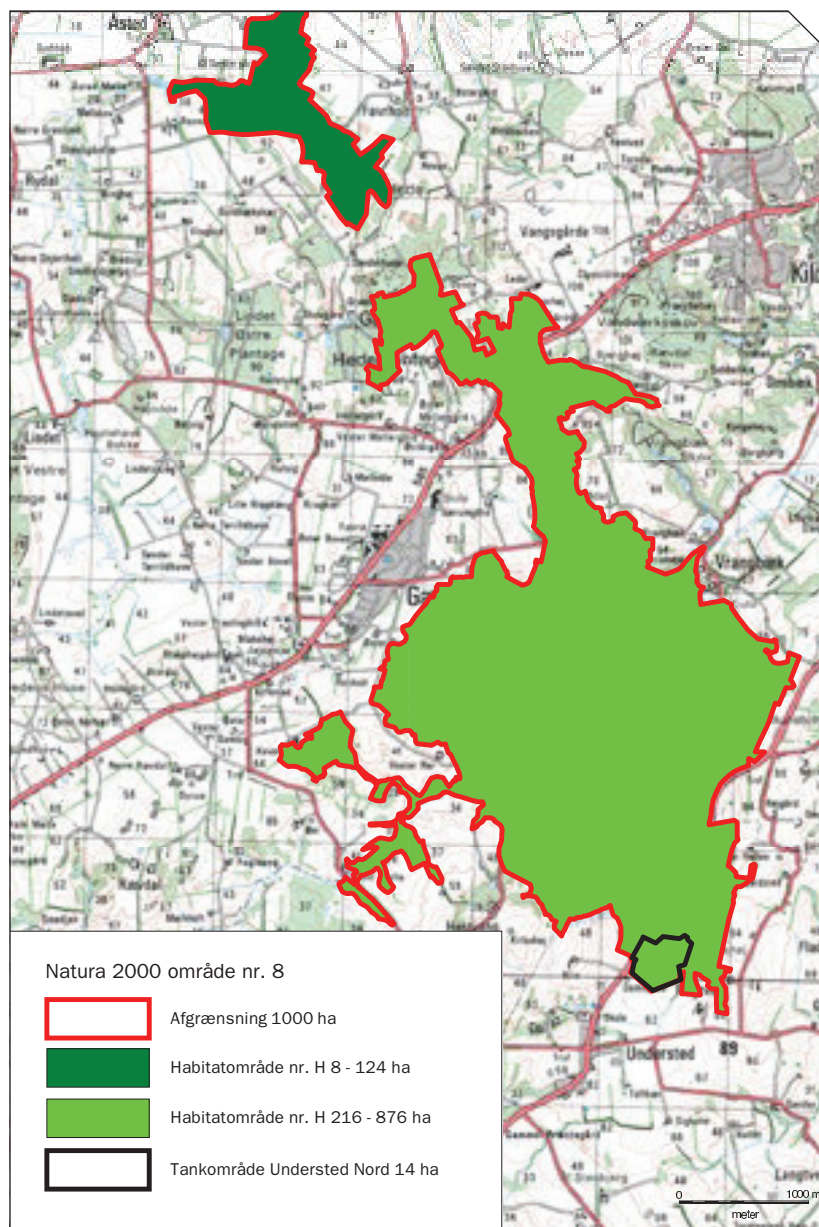
Forsvarsministeriets arealer ved Understed Nord omfatter i alt ca. 14 hektar, der er bevokset med skov. Den gældende drifts- og plejeplan for arealet fastsætter som et grundlæggende mål at bevare arealerne ved Understed Nord som en velfungerende lokalitet for opfyldelse af Totalforsvarets behov. Samtidig sættes målene for naturbeskyttelse meget højt. De er affødt af Understed Nords naturværdier. Drifts- og plejeplanen giver en sta-

tus for forholdene på Understed Nord ved planperiodens start, herunder ejendoms- og matrikelforhold, forvaltning, historie, arealanvendelse, naturværdier samt publikumshåndtering. Hele Understed Nord er beliggende i et internationalt beskyttet Natura 2000-område, men de egentlige Natura 2000-værdier er begrænsede. Terrænet er underlagt naturpleje i form af rydning og slåning.

5.1 Natura 2000-værdier

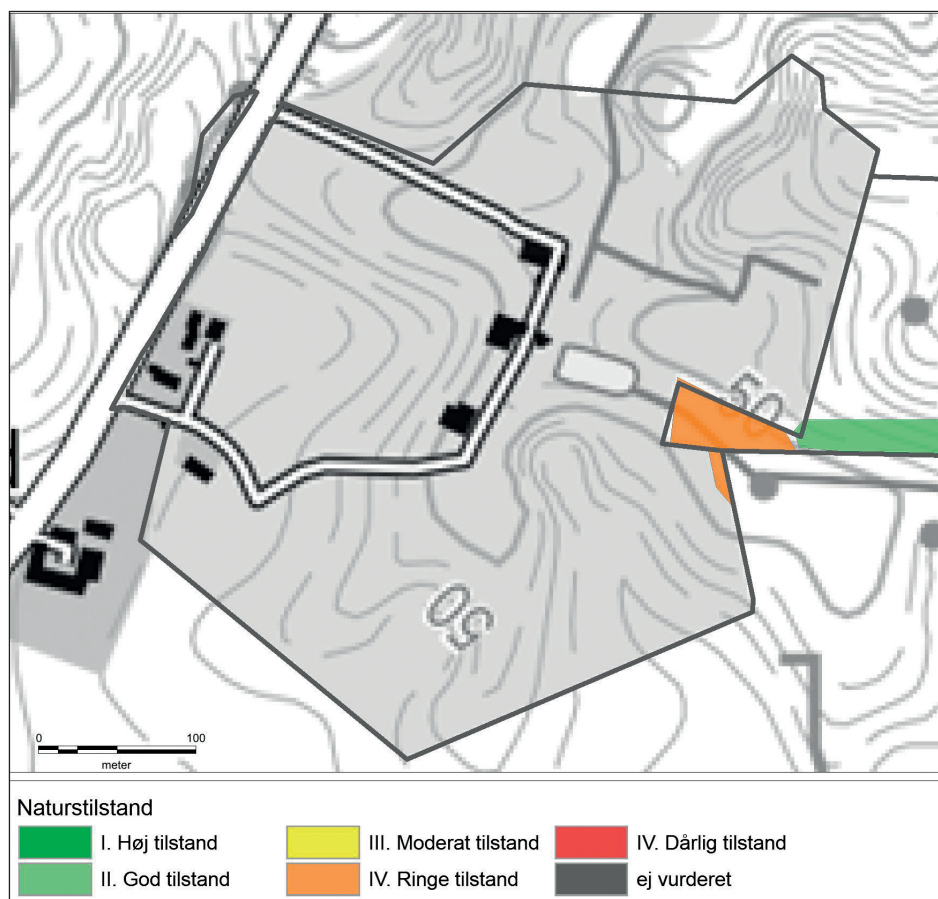
Understed Nord er beliggende i Natura 2000-område nr. 8, Åsted Ådal, Bangsbo Ådal og omkringliggende overdrevsområder. Der er et arealmæssigt overlap på 14 ha (se Figur 5.1).

Figur 5.1. Beliggenheden af Understed Nord i forhold til det samlede Natura 2000-område.

Blandt de ti habitatnaturtyper, som fremgår af habitatområdets udpegning, rummer terrænet en lille kortlægning af rigkær (ca. 0,2 ha) og et endnu mindre område med surt overdrev (ca. 0,03 ha), se Figur 5.2.

Ingen af arterne på udpegningsgrundlaget for habitatområdet har relevans i relation til planlægningen på Understed Nord.

Figur 5.2. Den geografiske kortlægning og naturtilstanden for de kortlagte naturtyper. Udbredelsen af de enkelte naturtyper er ikke vist.

5.2 Målsætning

Der er ikke opstillet individuelle mål for Natura 2000-indsatsen på Understed Nord.

5.3 Indsats i planperioden 2012-2015

Den meget begrænsede forekomst af habitatnaturtyper eller -arter har ikke givet anledning til en konkret forvaltningsindsats, og der er ikke opstillet selvstændige mål

for Natura 2000-indsatsen i perioden 2012-2015 for Understed Nord. Mere generelle plejetiltag i form af rydning og slåning vurderes at gavne Natura 2000-potentialet.

5.4 Indsats i planperioden 2016-2021

Forsvarsministeriet planlægger ikke med en konkret indsats i planperioden.

6. RADIOANLÆG RISHØJ

Forsvarsministeriets arealer på Radioanlæg Rishøj omfatter i alt ca. 37 ha. Området udgøres af lysåbne arealer, der henligger som natur og som arealer, der anvendes til placering af antenneanlæg.

Drifts- og plejeplanen giver en detaljeret status for forholdene på Radioanlæg Rishøj, herunder ejendoms- og matrikelforhold, forvaltning, historie, arealanvendelse, naturværdier samt publikumshåndtering. De største udfordringer for forvaltningen af arealerne er sikring af den lysåbne natur. Tilgroning med vedplanter og græsser er en konstant trussel for de lysåbne naturtyper.

6.1 Natura 2000-værdier

Radioanlæg Rishøj er beliggende i Natura 2000-område nr. 8, Åsted Ådal, Bangsbo Ådal og omkringliggende overdrevsområder. Der er et arealmæssigt overlap på ca. 9 ha (se Figur 6.1).

Blandt de ti habitatnaturtyper, som fremgår af habitatområdets udpegning, rummer terrænet en kortlægning af surt overdrev (ca. 1,2 ha), se Figur 6.2. Dette udgør ca. 2 % af arealet af surt overdrev i det samlede Natura 2000-område.

Ingen af arterne på udpegningsgrundlaget for habitatområdet har relevans i relation til planlægningen på Radioanlæg Rishøj.

6.2 Målsætning

Radioanlæg Rishøjs andel af de udpegede naturtyper og arter er næsten uændret i forhold til første planperiode, og de gældende mål videreføres derfor til anden planperiode justeret efter de mål, der er opstillet i den nye Natura 2000-plan. Der fastsættes følgende:

Taktisk mål:

- Naturtype surt overdrev målsættes til naturtilstands-klasse 2 (=god). Naturtypen søges udvidet gennem de kommende tre planperioder til et samlet areal på mindst 2,5 ha.

Operationelt mål:

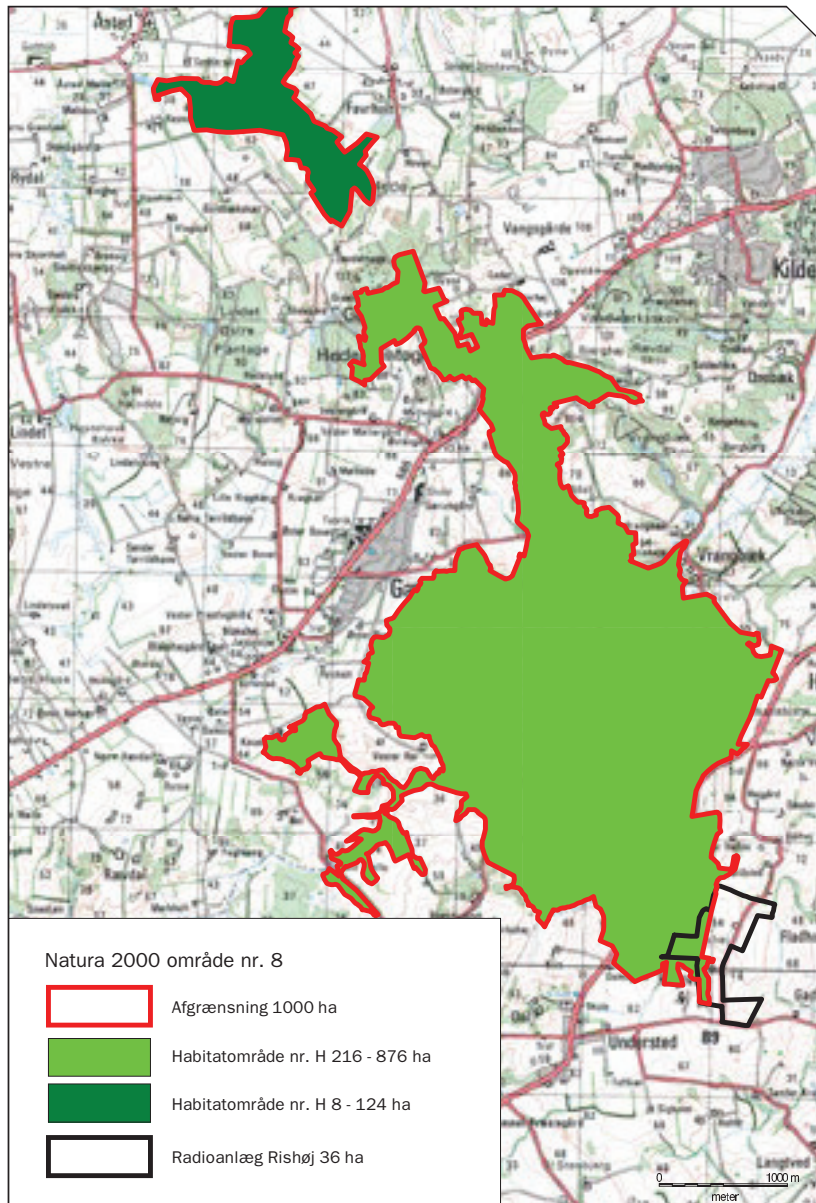
- Fortsat og udvidet kvæggræsning gennemføres på hele terrænet.
- Analyse af græsningstryk m.v. gennemføres.

6.3 Indsats i planperioden 2012-2015

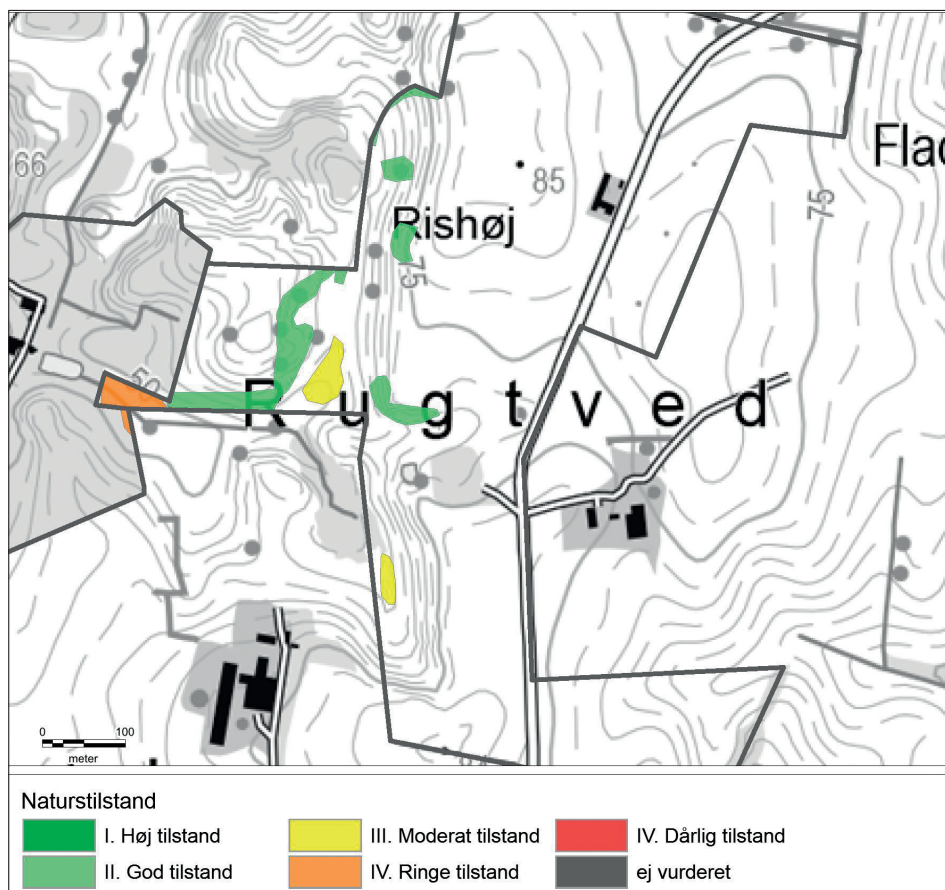
Tidligere græsning på et mindre areal med Natura 2000-natur er i 2015 udvidet til hele arealet svarende til ca. 30 ha, hvori Natura 2000-arealet indgår.

6.4 Indsats i planperioden 2016-2021

Der planlægges for den kommende periode med fortsat græsning og udvidelse til græsning i hele terrænet (37 ha) i 2018. Ligeledes sættes i 2018 fokus på græsningstryk og græsningens funktionalitet i forhold til udvidelse og sammenhæng mellem kortlagte overdrevsarealer.

Figur 6.1. Beliggenheden af Radioanlæg Rishøj i forhold til det samlede Natura 2000-område.

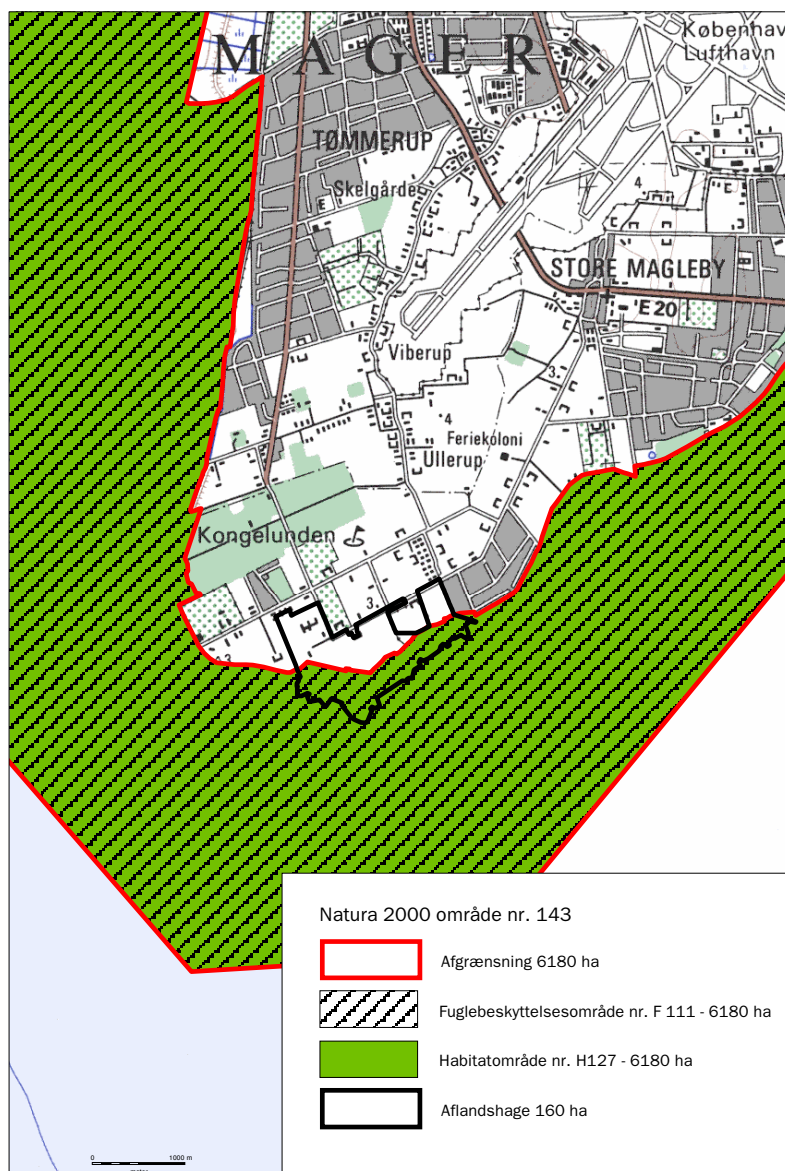
Figur 6.2. Den geografiske kortlægning og naturtilstanden for den kortlagte naturtype.

7. AFLANDSHAGE

Forsvarsministeriets arealer ved Aflandshage på det sydlige Amager omfatter i alt 157 ha, hvoraf de 144 ha hører under Forsvarets Efterretningstjeneste. Den gældende drifts- og plejeplan for terrænet (2012-2026) fastsætter som et grundlæggende mål at bevare arealerne ved Aflandshage som en velfungerende lokalitet for opfyldelse af Totalforsvarets behov. Samtidig sættes målene for naturbeskyttelse meget højt. De er affødt af Aflandshages store naturværdier, herunder både nationalt og internationalt beskyttede og prioriterede naturtyper og arter, hvor Natura

2000-målsætningerne spiller en særlig rolle. Samtidig er der tilknyttet væsentlige rekreative interesser. Blandt de største udfordringer for forvaltningen af arealerne ved Aflandshage er sikring af den lysåbne natur. Tilgroning med vedplanter og græsser er en konstant trussel for områdets lysåbne naturtyper. Der planlægges derfor en indsats, der primært ved afgræsning skaber en kontinuerlig strukturforbedrende forvaltning af naturarealerne, der sikrer arealerne i gunstig bevaringsstatus.

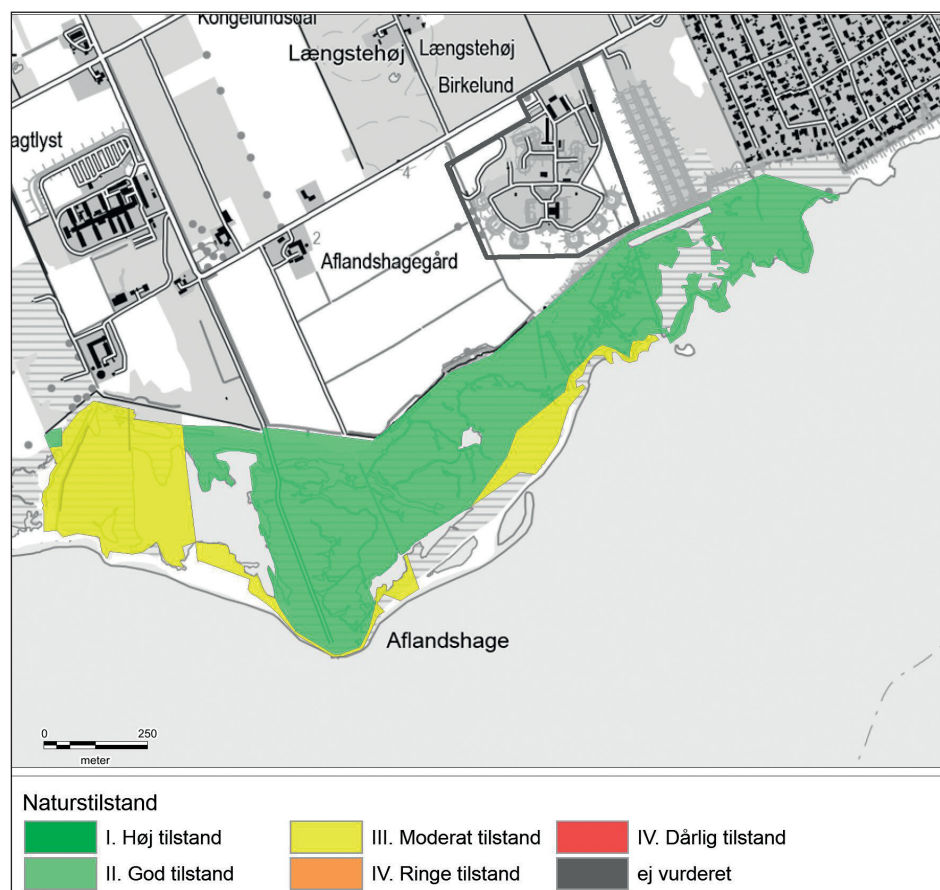
Figur 7.1. Beliggenheden af Aflandshage i forhold til det samlede Natura 2000-område.

7.1 Natura 2000-værdier

Aflandshage er beliggende i Natura 2000-område nr. 143. Vestamager og Havet syd for. Der er et arealmæssigt overlap på ca. 69 ha (se Figur 7.1).

Af de ni habitatnaturtyper, der fremgår af Natura 2000-planens udpegningsgrundlag, er to kortlagt på Aflandshage. Det drejer sig om grå/grøn klit (6,7 ha), der er i moderat naturtilstand, og strandeng (50,4 ha), hvoraf hovedparten (39,7 ha) er i god tilstand, mens de øvrige strandengsarealer er i moderat tilstand (se Figur 7.2).

15 fuglearter er på fuglebeskyttelsesområdets udpegningsgrundlag, og det skønnes, at alle har relevans for forvaltningen af arealerne ved Aflandshage. Det gælder både ynglende (Y), trækkende (T) og rastende arter, der anvender området som fourageringslokalitet. Der er tale om følgende: Rørhøg (Y), klyde (Y), almindelig ryle (Y), havterne (Y), dværgterne (Y), plettet rørvagtel (Y), rørdrum (Y), mosehornugle (Y), skarv (T), knopsvane (T), troldand (T), lille skallesluger (T), stor skallesluger (T), fiskeørn (T) og vandrefalk (T).

Figur 7.2. Den geografiske kortlægning og naturtilstanden for kortlagte naturtyper. Udbredelsen af de enkelte naturtyper er ikke vist.

Sikring af de lysåbne forhold gennem græsning af strandengene vil styrke vilkårene for ynglefuglene og ligeledes skabe gode forhold for de trækkende og rastende arter.

7.2 Målsætning

Aflandshages andel af de udpegede naturtyper og arter er næsten uændret i forhold til første planperiode, og de gældende mål videreføres derfor til anden planperiode justeret efter de mål, der er opstillet i den nye Natura 2000-plan. Der fastsættes følgende:

Taktisk mål:

- Naturtype strandeng. Strandengsarealet skal øges ved at omdanne rørskov til strandeng, afgræsning af nu til-

groede arealer og inddragelse af dyrkede naboarealer til græsning.

- Arealet af levesteder for almindelig ryle, havterne, dværgterne, plettet rørvaglet, rørdrum og mosehornugle skal bevares eller om muligt øges, og dets kvalitet bevares eller forbedres.
- Arealet af rasteområder for de trækkende og rastende arter skal bevares eller om muligt øges, og kvaliteten bevares eller forbedres.

Operationelt mål:

- Græsning af rørsump i planområdets vestlige ende tilstødende strandengen på Aflandshage og mod øst ved Søvang videreføres. Løbende overvågning af betydning

gen af prædation fra ræve, mink o.a. samt indgriben om nødvendigt.

- Vedvarende bekæmpelse af invasive plantearter på tilstødende arealer.
- Fortsat adgangsbegrænsning. Eventuel etablering af stier og publikumsanlæg skal ske under udstrakt hensyntagen til naturinteresserne.

7.3 Indsats i planperioden 2012-2015

Der er i 2013 gennemført afgræsning på ca. 71 ha strandeng, herunder rørsumpen mod øst ved Søvang (ca. 10 ha). Ligeledes er der foretaget bekæmpelse af

invasive plantearter på tilstødende arealer. Der er opretholdt adgangsbegrænsning og ikke anlagt stier og publikumsanlæg.

7.4 Indsats i planperioden 2016-2021

Græsning på strandengsarealerne videreføres (ca. 80 ha). Bekæmpelse af invasive plantearter opretholdes. Der planlægges med sikring af naturlig hydrologi, hvor det er muligt, fx ved lukning af dræn og grøfter, samt ved etablering af vandhuller til padder og fugle. Adgangsbegrænsningen opretholdes. Publikumshåndtering sker i koordinering med Naturstyrelsen.

8. SØDRINGKÆR SKYDETERRÆN

Forsvarsministeriet har jævnfør brugsaftale med ejeren (Hjemmeværnsfonden) indtil 2016 varetaget naturdriften på Sødringkær Skydeterræn (ca. 15 ha) beliggende i Natura 2000-område nr. 14 Ålborg Bugt, Randers Fjord og Mariager Fjord. En del af naturdriften har været planlægning af Natura 2000-indsatsen, der har været rettet mod sikring af god naturtilstand på strandeng, der er kortlagt på næsten hele arealet. Dette er sket gennem kreaturgræsning. Der henvises til tillæg til drift- og plejeplanen for Sødringkær Skydeterræn for perioden 2012-2016.

Da Forsvarsministeriet ikke fremover har forvaltningsansvar for terrænet, opstiller ministeriet ikke mål for Natura 2000-indsatsen.

8.1 Indsats i planperioden 2012-2015

Der er gennemført afgræsning fra 2013 (13,4 ha). Dette er ophørt sommeren 2016. Rydning af gammelt granhegn er gennemført i 2013 (0,5 ha). Forstyrrelser fra offentlig adgang (herunder kørsel på terrænet) er reguleret ved kanalisering uden om terrænet (ca. 13 ha) og ved opsætning af låge.

8.2 Indsats i planperioden 2016-2021

Driften af terrænet er medio 2016 overdraget til ejer, og Forsvarsministeriet foretager ikke yderligere planlægning.

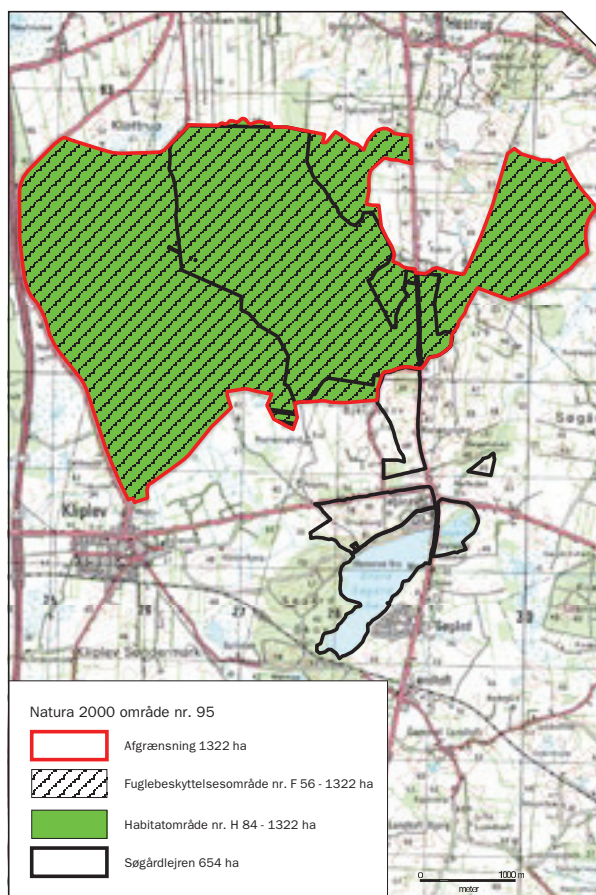
9. SØGÅRDLEJREN

Forsvarsministeriets arealer på Søgårdlejren omfatter i alt 654 ha. Terrænet karakteriseres af de tre store søer Hostrup Sø, Store Søgård Sø og Lille Søgård Sø og en række naturtyper, der strækker sig fra næringsfattige søer og højmoser mod nord over åbne, kuperede overdrevsarealer, til de mere frodige løvskove og fugtige enge i syd. Arealerne er naturmæssigt meget værdifulde, ligesom der er knyttet geologiske, landskabelige, kulturhistoriske og ikke mindst rekreative interesser til området. Søgårdlejren benyttes primært af Hjemmeværnet til militære formål herunder såvel skydning med håndvåben som til feltøvelser.

9.1 Natura 2000-værdier

Søgårdlejren ligger delvist i Natura 2000-område nr. 95 Hostrup Sø, Asserholm Mose og Feldsted Vestermark. Der er et arealmæssigt overlap på 462 ha, hvor Klattrup Mose, Hostrup Sø og overdrevsarealerne ved Bjergskov udgør de vigtigste områder for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Den geografiske sammenhæng mellem terrænet, Natura 2000-område og de underliggende habitat- og fuglebeskyttelsesområder fremgår af Figur 9.1.

Figur 9.1. Beliggenheden af Søgårdlejren i forhold til det samlede Natura 2000-område. Overlappet er på 462 ha.

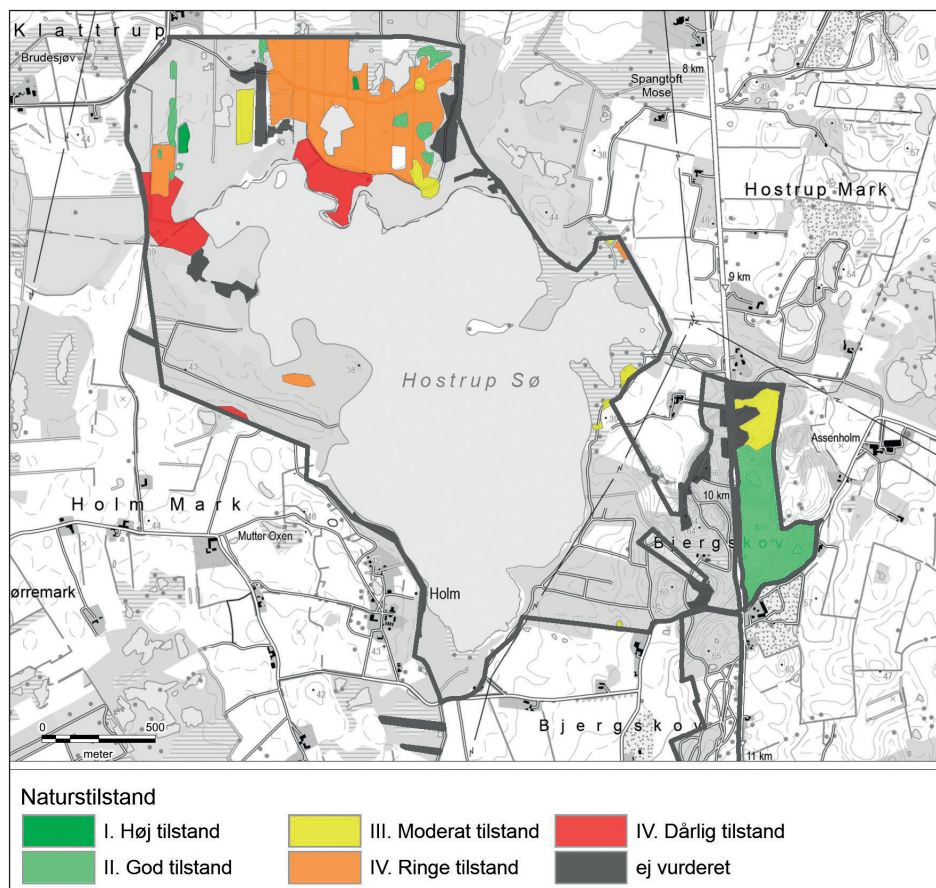
De habitatnaturtyper på Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, der er repræsenteret på Søgårdlejren, fremgår af Tabel 9.1.

Naturtypernes naturtilstand ses af Figur 9.2.

Naturtype	Areal [ha]	Søgårdlejrens ca.- andel af areal [%]
Næringsrig sø	0,1	
Brunvandet Sø	1,8	
Surt overdrev	21,0	50
Tidvis våd eng	0,1	1
Højmose	3,2	100
Nedbrudt højmose	40,6	28
Hængesæk	0,8	10
Bøg på mor	1,0	
Bøg på mor med kristtorn	2,3	
Ege-blandskov	5,2	100
Skovbevokset tørvemose	5,9	18
Elle- og askeskov	0,3	

Tabel 9.1. Habitatnaturtyper på Søgårdlejren med fordeling på areal på Søgårdlejren og Forsvarsministeriets omtrentlige procentuelle andel af det samlede areal i Natura 2000-området. For nogle af typerne er dette ikke beregnet, men der er ikke tale om væsentlige ændringer i forhold til første planperiode. Tidvis våd eng er tilføjet udpegningsgrundlaget ved sidste revision.

De syv fuglearter (alle ynglefugle), der er anført på Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, har relevans i forhold til planlægningen på Søgårdlejren. Der er tale om rørdrum, trane, havørn, rørhøg, tinksmed, mosehornugle og stor hornugle. Tillægget 2012-2016 til drifts- og planen gennemgår forekomsten af arterne. Det samme gælder de tre dyrearter på udpegningsgrundlaget: Stor vandsalamander, odder og damflagermus. Sidstnævnte er tilføjet udpegningsgrundlaget ved seneste revision.

Figur 9.2. Den geografiske kortlægning og naturtilstanden for kortlagte naturtyper. Udbredelsen af de enkelte naturtyper er ikke vist, da nogle forekommer på meget små arealer, og da der i nogle tilfælde kan være kortlagt flere beslægtede naturtyper inden for samme polygon (mosaikforekomster).

9.2 Målsætning

Søgårdlejrens andel af de udpegede naturtyper og arter er næsten uændret i forhold til første planperiode. Tidvis våd eng er ny, men habitatnaturtypen er her kun kortlagt inden for et meget begrænset areal på terrænet. De gældende mål for Natura 2000-planlægningen videreføres derfor til anden planperiode justeret efter de mål, der er opstillet i den nye Natura 2000-plan. Der fastsættes følgende:

Taktisk mål:

- Hostrup Sø (ca. 200 ha) skal opnå forbedret vandkvalitet og naturtypekarakteristisk grundskudsvegetation
- Nedbrudt højmoser og hængesæk skal udvikles i retning af højmoser.
- Højmoser skal sikres i fremgang, og der skabes basis for udvidelse og sammenhæng.
- Surt overdrev skal sikres stabil tilstand eller fremgang, og der skal skabes vilkår for udvikling på

yderligere arealer øst for Hostrup Sø og på Bjergskov Overdrev.

- Tilstand og det samlede areal af levestederne for tinkmed, trane og mosehornugle skal være i fremgang, således at der er grundlag for, at arterne yngler i området nord for Hostrup Sø.
- Tilstand og areal af rørskovsarealerne omkring Hostrup Sø skal være stabil, så der fortsat er grundlag for, at rørdrum yngler.
- Tilstanden af Hostrup Sø og arealet omkring skal være stabil eller i fremgang således, at området fortsat understøtter, at stor hornugle og havørn yngler i nær-området.
- Tilstanden og det samlede areal af levesteder skal være i fremgang, således at området bidrager til målsætningen om 2-3 ynglepar af rørhøg i Natura 2000-området.
- Hostrup Sø sikres som levested for odder.
- Der sikres egnede levesteder for stor vandsalamander, herunder etablering af muligheder for genudveksling mellem områdets delbestande gennem bedre hydrologi i Klattrup Mose.

Operationelt mål:

- Græsning i Klattrup Mose (ca.100 ha) videreføres.
- Naturlig hydrologi genskabes i områder med højmose og nedbrudt højmose.

9.3 Indsats i planperioden 2012-2015

- Der er gennemført et rydningsprojekt med efterfølgende iværksættelse af græsning på ca. 100 ha i Klattrup Mose i 2013.

- Der er gennemført rydninger øst for Hostrup Sø (2013), herunder rydning af opvækst af eg, birk, hyld (ca. 5 ha) fra P-pladsen øst for Hostrup Sø og mod syd. Overdrevsarealer (ca. 1 ha) og et landbrugsareal (ca. 3 ha) mod syd er inddraget i projektarealet. Dette område er siden 2013 plejet ved græsning.
- Der er gennemført delvis rydning af et areal mod nord (ca. 2 ha) og et i syd (ca. 1,5 ha) i Bjergskov Overdrev i 2015. Disse arealer blev samtidig inddraget i græsningsen i området, hvor det samlede udgør ca. 20 ha.
- Der er gennemført drift til sikring af områdets skovhabitatnaturtyper på 1,4 ha (skovudviklingstype 11 Bøg) og 3,5 ha (skovudviklingstype 22 Eg med lind og bøg).

9.4 Indsats i planperioden 2016-2021

- Græsningen i Klattrup Mose og Bjergskov Overdrev videreføres.
- Der planlægges et samlet højmose- og naturlig hydrologiprojekt i Klattrup Mose/Hostrup Sø sammen med Naturstyrelsen og Aabenraa kommune med færdiggørelse af projektbeskrivelse senest i 2018. Heri indtages tidligere grøfter (i alt 400 m) på begge sider af Bukkelunden. Disse lukkes og udjævnes senest 2018 (ID 1-7 og 1-8 i gældende tillæg 2012-2019 til drifts- og plejeplanen for Søgårdlejren).
- Der planlægges desuden etablering af vandhuller til fordel for padder og fugle.
- Drifts- og plejeplanen for Søgårdlejren herunder Natura 2000-planlægningen revideres i 2019.

10. VARDE ØVELSESPLADS

Forsvarsministeriets arealer på Varde Øvelsesplads omfatter i alt ca. 249 ha. Området forvaltes efter drifts- og plejeplan for Varde Øvelsesplads 2003-2018. Planen fastsætter som et grundlæggende mål at bevare terrænet som en velfungerende lokalitet for opfyldelse af Forsvarsministeriets militære behov. Målene for naturbeskyttelse sættes højt. De er affødt af terrænets naturværdier, herunder både nationalt og internationalt beskyttede og prioriterede naturtyper og arter, hvor Natura 2000-målsætningerne spiller en særlig rolle. Ydermere er der tilknyttet rekreative interesser.

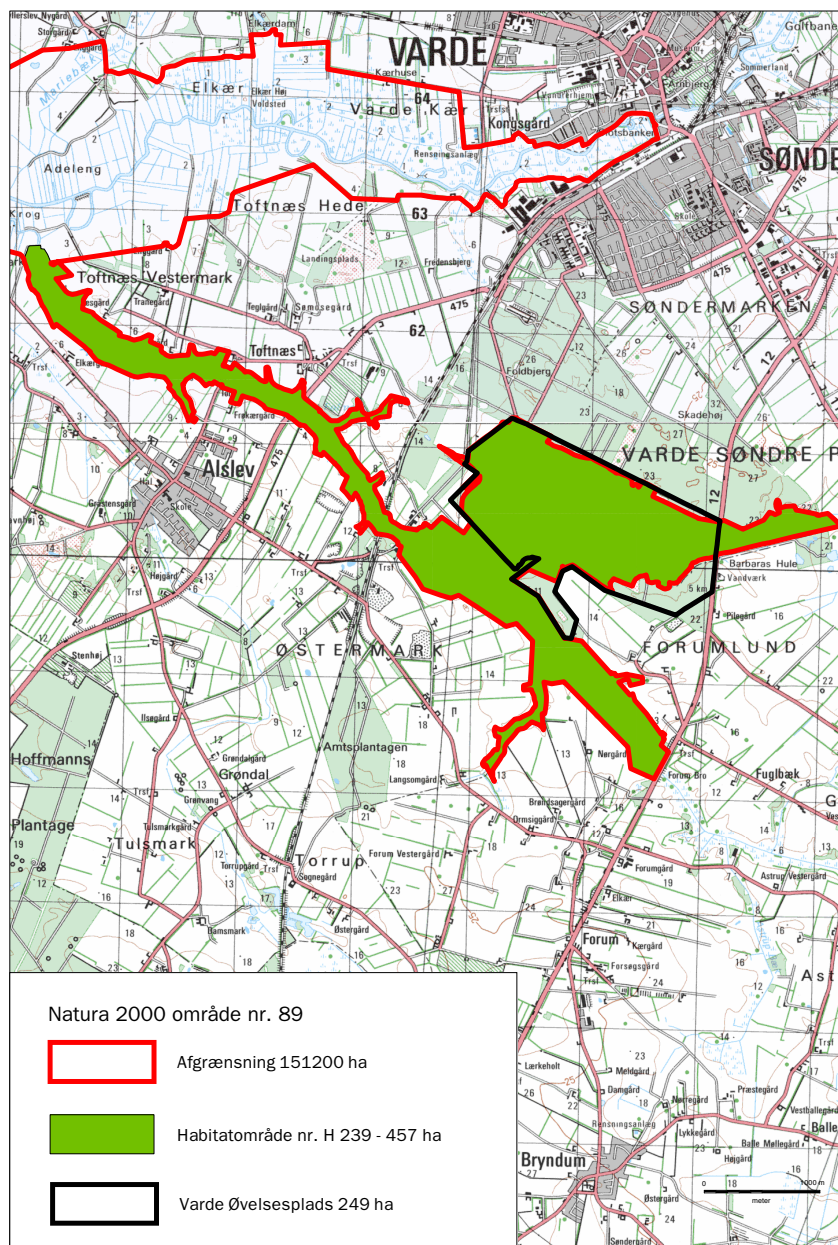
Drifts- og plejeplanen giver en detaljeret status for forholdene på Varde Øvelsesplads, herunder ejendoms- og

matrikelforhold, forvaltning, historie, arealanvendelse, naturværdier samt publikumshåndtering. Tilgroning med vedplanter og græsser, næringstilførsel og fragmentering er en konstant trussel for de lysåbne naturtyper. Der gennemføres derfor en indsats, hvor rydning, slåning og afbrænding indgår i en strukturforbedrende forvaltning af naturarealerne, for herved at sikre arealerne i gunstig bevaringsstatus.

10.1 Natura 2000-værdier

Varde Øvelsesplads er beliggende i Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet i delområde H239 Alslev Ådal. Der er et arealmæssigt overlap på 190 ha (se Figur 10.1).

Figur 10.1. Beliggenheden af Varde Øvelsesplads i forhold til det samlede Natura 2000-område. Overlappet mellem Varde Øvelsesplads og Natura 2000-området er ca. 190 ha.

De habitatnaturtyper på Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, der er repræsenteret på Varde Øvelsesplads, fremgår af Tabel 10.1.

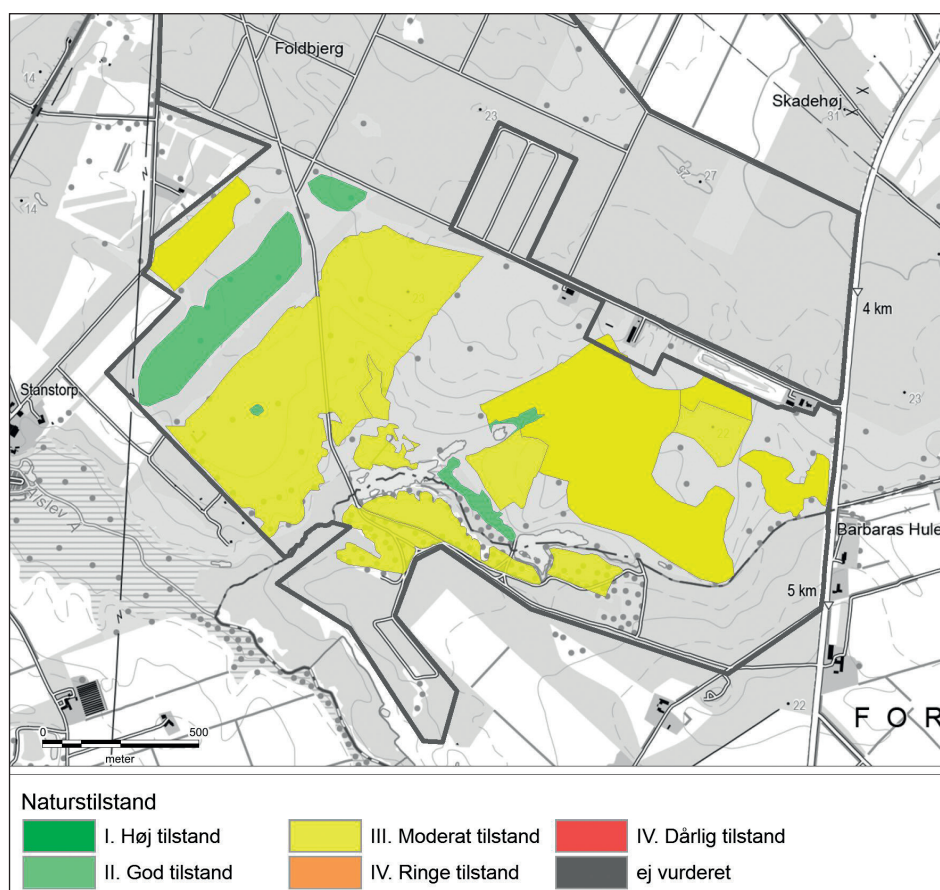
Naturtype	Areal [ha]	Forsvarsministeriets andel [%]
Revling-indlandsklit	7,9	100
Tør hede	51,1	72
Visse-indlandsklit	0,4	100
Våd hede	13,5	80

Tabel 10.1. Habitatnaturtyper på Varde Øvelsesplads med fordeling på areal og Forsvarsministeriets procentuelle andel af det samlede areal i Natura 2000-området.

I forhold til første planperiode er et lille areal med tidvis våd eng udgået, og arealet med tør hede er reduceret som følge af mere præcis kortlægning. Et lille areal med visse-indlandsklit er nykortlagt.

Naturtypernes naturtilstand ses af Figur 10.2. Størstedelen er i moderat tilstand.

Blandt arterne på udpegningsgrundlaget for habitatområdet er kun odder af relevans for planlægningen på Varde Øvelsesplads.

Figur 10.2. Den geografiske kortlægning og naturtilstanden for kortlagte naturtyper. Udbredelsen af de enkelte naturtyper er ikke vist, da nogle forekommer på meget små arealer, og da der i nogle tilfælde kan være kortlagt flere beslægtede naturtyper inden for samme polygon (mosaikforekomster).

10.2 Målsætning

Varde Øvelsesplads' andel af de udpegede naturtyper og arter er næsten uændret i forhold til første planperiode, og de gældende mål videreføres derfor til anden planperiode justeret efter de mål, der er opstillet i den nye Natura 2000-plan. Der fastsættes følgende:

Taktisk mål:

- Naturtyperne revling-indlandsklit, visse-indlandsklit, våd hede og tør hede prioriteres højt i området og tilgroning reduceres. Der skabes økologisk sammenhæng mellem de fragmenterede forekomster.
- Odder: Vilkårene for odder opretholdes på terrænet.

Operationelt mål:

- Rydning af træopvækst på (ca. 150 ha).
- Løbende pleje i form af slåning, afbrænding mv. af lysåbne naturtypearealer på hele terrænet (ca. 150 ha).
- Løbende hedepleje i form af afbrænding i turnus med slåning (ca. 100 ha).
- Sikring af naturlig hydrologi i område ved Krat Sø.

10.3 Indsats i planperioden 2012-2015

- Der er gennemført rydning af træopvækst på ca. 6 ha i det nordvestlige terræn.
- Der er gennemført afbrænding i turnus med slåning af hedearealer og andre lysåbne naturtyper (ca. 200 ha) siden 2013.

10.4 Indsats i planperioden 2016-2021

- Der planlægges med særlig pleje af hedearealer på hele terrænet på ca. 17 ha i 2018 (ID 1-2 og ID 2-1 til 2-9 i drifts- og plejeplan).
- Der planlægges med delvis rydning i Sektor E (ca. 40 ha) i 2018 (ID 2-10 i drifts- og plejeplanen).
- Der udvikles naturlig hydrologi i et tidligere søområde (Krat Sø).
- Drifts- og plejeplanen for Varde Øvelsesplads herunder Natura 2000-planlægningen revideres i 2019.

11. ÅLBÆK SKYDE TERRÆN

Forsvarsministeriets arealer på Ålbæk Skydeterræn omfatter i alt ca. 32 ha. Området forvaltes efter drifts- og plejeplan for Ålbæk Skydeterræn 2005-2019. Planen fastsætter som et grundlæggende mål at bevare terrænet som en velfungerende lokalitet for opfyldelse af Forsvarsministeriets militære behov. Målene for naturbeskyttelse sættes højt. De er affødt af terrænets naturværdier, herunder både nationalt og internationalt beskyttede og prioriterede naturtyper og arter, hvor Natura 2000-målsætningerne spiller en særlig rolle. Ydermere er der tilknyttet rekreative interesser.

Drifts- og plejeplanen giver en detaljeret status for forholdene på Ålbæk Skydeterræn, herunder ejendoms- og matrikelforhold, forvaltning, historie, arealanvendelse, naturværdier samt publikumshåndtering. Tilgroning med vedplanter, herunder invasive arter, er en konstant trussel for de lysåbne naturtyper. Der gennemføres derfor en kontinuerlig strukturforbedrende plejeindsats af naturarealerne i form af rydning, slåning og afbrænding for herved at sikre arealerne i gunstig bevaringsstatus.

11.1 Natura 2000-værdier

Ålbæk Skydeterræn er beliggende i Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet, Delplan for: H78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde, H86 Brede Å, H90 Vidå med tilløb, Rudbøl Sø og Magisterkøgen og F57 Vadehavet. Der er et arealmæssigt overlap på ca. 5 ha (se Figur 11.1).

I anden planperiode er der, grundet en mere præcis kortlægning i forhold til første planperiode, sket en ændring, så der alene er tale om én naturtype grå/grøn klit på et

ca. 0,1 ha stort areal af terrænet. Ved den første kortlægning af habitatnatur, indgik tre naturtyper på Ålbæk Skydeterræn.

Ingen af arterne på udpegningsgrundlaget for habitatområdet har relevans i relation til planlægningen på Ålbæk Skydeterræn.

11.2 Målsætning

Grundet de meget sporadiske forekomster af Natura 2000-værdier på terrænet, overdrager Forsvarsministeriet denne del af planlægning til Tønder Kommune og opstiller derfor ikke mål for Natura 2000-indsatsen i den kommende planperiode. Dette er meddelt kommunen.

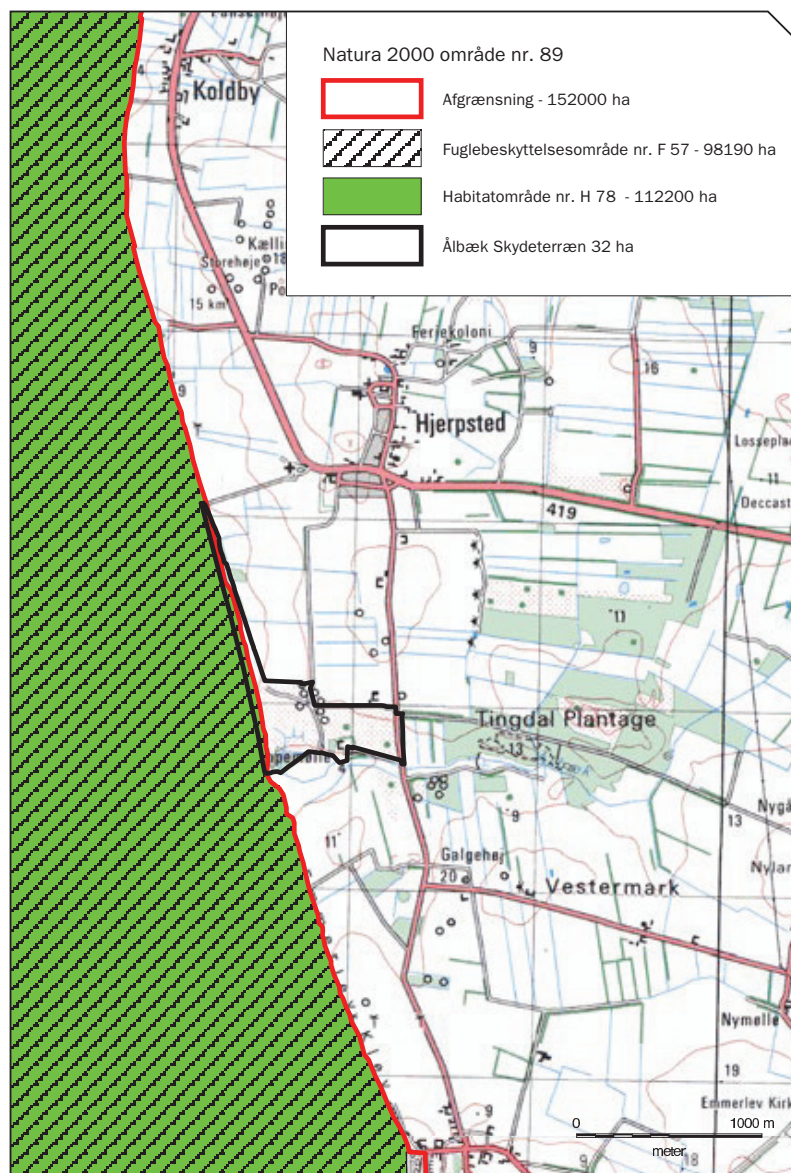
11.3 Indsats i planperioden 2012-2015

- Rynket rose er bekæmpet ved årlig slåning (ca. 2 ha).
- 10 ha hedeareal er afbrændt i 2012.
- Der er gennemført rydning af opvækst af løv- og nåletræer i 2015 (ca. 7 ha).
- Der er etableret græsning på hedearealer i tilknytning til Natura 2000-arealer.

Af disse tiltag vurderes kun bekæmpelse af rynket rose at være af direkte betydning i forhold til Natura 2000-indsatsen.

11.4 Indsats i planperioden 2016-2021

Forsvarsministeriet overdrager fra 2016 Natura 2000-planlægningen til Tønder Kommune. Det foreslås i denne sammenhæng, at rynket rose fortsat bekæmpes på terrænet langs Vadehavskysten.

Figur 11.1. Beliggenheden af Ålbæk Skydeterræn i forhold til det samlede Natura 2000-område. Overlappet er ca. 5 ha.

12. REGAN VEST

Forsvarsministeriets arealer i Regan Vest omfatter i alt ca. 28 ha. Området forvaltes efter drifts- og plejeplan for Regan Vest 2012-2026. Planen fastsætter som et grundlæggende mål at bevare terrænet som en velfungerende lokalitet for opfyldelse af Forsvarsministeriets militære behov. Målene for naturbeskyttelse sættes højt. De er affødt af terrænets naturværdier, herunder både nationalt og internationalt beskyttede og prioriterede naturtyper og arter, hvor Natura 2000-målsætningerne spiller en særlig rolle. Ydermere er der tilknyttet rekreative interesser.

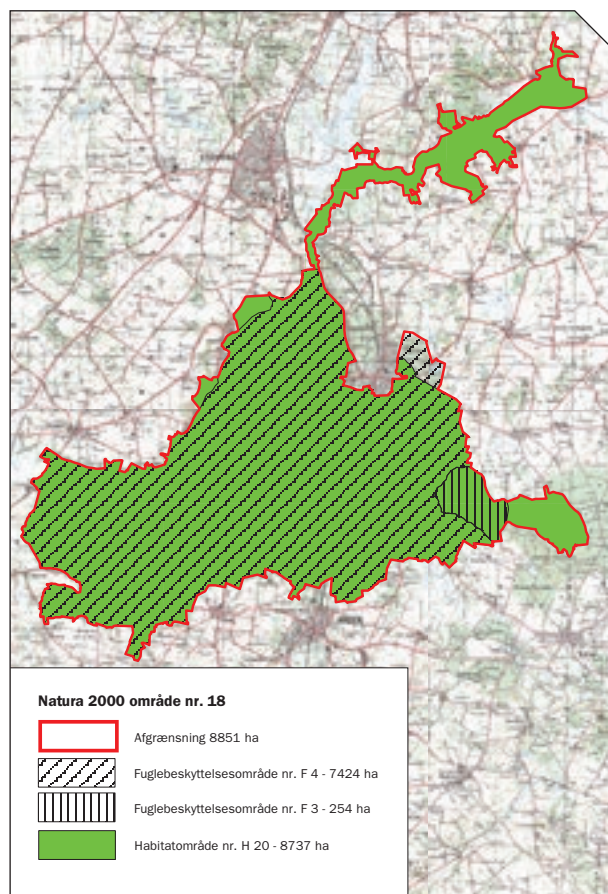
Drifts- og plejeplanen giver en detaljeret status for forholdene på Regan Vest, herunder ejendoms- og matrikelforhold, forvaltning, historie, arealanvendelse, naturværdier samt publikumshåndtering. Tilgroning med vedplanter, herunder invasive arter, er en konstant trussel for de lysåbne naturtyper. Der gennemføres derfor en kontinuerlig strukturforbedrende plejeindsats af naturarealerne i form af rydning, slåning og afbrænding for herved at sikre arealerne i gunstig bevaringsstatus.

12.1 Natura 2000-værdier

Regan Vest er beliggende i kanten af Natura 2000-område nr. 18. Rold Skov Lindenberg Å og Madum Sø. Der er et arealmæssigt overlap på ca. 4,7 ha (se Figur 12.1).

I anden planperiode er der, grundet en mere præcis kortlægning i forhold til første planperiode, sket en ændring, så der nu er tale om forekomst af to naturtyper på terrænet: Kalkoverdrev (2,6 ha) og stilkeke-krat (1,9 ha). Ved den første kortlægning af habitatnatur, indgik tre naturtyper på arealerne ved Regan Vest.

Regan Vest udgør overvintringslokalitet for én dyreart på udpegningsgrundlaget. Der er tale om damflagermus, der sammen med en lang række øvrige flagermusarter anvender tunnelen i anlægget som overvintringslokalitet. Desuden vurderes, at delarealer på Regan Vest udgør potentielle levesteder for skæv vindelsnegl og fruesko. Naturtyperne har en god naturtistand (II). Begge naturtyper er i god tilstand.

Figur 12.1. Beliggenheden af Regan Vest i forhold til det samlede Natura 2000-område. Overlappet er ca. 4,7 ha.

12.2 Målsætning

Regan Vests andel af de udpegede naturtyper og arter er næsten uændret i forhold til første planperiode, og de gældende mål videreføres derfor til anden planperiode justeret efter de mål, der er opstillet i den nye Natura 2000-plan. Der fastsættes følgende:

Taktisk mål:

- Naturtype kalkoverdrev sikres en optimal ekstensiv drift og pleje.

Naturtype stilkege-krat bevares i god tilstand.

Operationelt mål:

- Der gennemføres naturpleje i form af græsning på hele arealet og bekæmpelse af invasive plantearter.

12.3 Indsats i planperioden 2012-2015

Der er opnået tilladelse til gennemførelse af græsning på hele arealet, ca. 28 ha. Ligeledes er der gennemført bekæmpelse af rynket rose.

12.4 Indsats i planperioden 2016-2021

Regan Vest forventes overdraget til Naturstyrelsen senest 2017. Hermed overgår også naturplanlægning og -forvaltning, herunder Natura 2000-planlægningen. Det forventes, at der iværksættes græsning på hele arealet (ca. 28 ha) fra 2017. Ligeledes vil opfølgende bekæmpelse af rynket rose ved rydning gennemføres løbende.

13. REFERENCER

FBE (2011): Forsvarsministeriets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEBS 610-6. 7 s. Tilgængelig på www.Forsvarsministeriet.dk/FBE.

Forsvar for naturen

Forsvarets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark.

Sammenlagt forvalter Forsvaret 33.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer.

I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvaret udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvaret en passende afvejning mellem militære uddannelsesmæssige behov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarets naturforvaltning kan findes på www.forsvaret.dk.

